

Diferències de gènere
en el consum d'alcohol i
altres drogues, i conductes
addictives entre els 12 i 18
anys a Menorca. Evolució
1996-2001-2006-2018

MARIA CRISTINA FERNÁNDEZ COLL
NÚRIA MARQUET JOSA
MARIA HARO CORTES
AINA BARRASA MARQUET

Maria Cristina Fernández Coll

Llicenciada en Psicologia. Actualment és la directora tècnica de la Fundació per a persones amb discapacitat de Menorca. La seva trajectòria professional està vinculada a la docència universitària i a l'avaluació de programes en l'àmbit de l'exclusió social. Va obtenir la suficiència investigadora amb el treball *Consumo de alcohol en adolescentes. Un estudio relacional*. Va ser la responsable del Departament de Metodologia i Avaluació de Projecte Home Balears i directora insular de Drogodependències i Joventut al Consell Insular de Menorca. Té publicats diversos treballs relacionats amb les addicions. És autora de la *Diagnosi Inicial del Pla Menorca Jove* i coautora de l'estudi *La sexualitat juvenil a Menorca entre els 14 i 18 anys. Enquestes 2011-2003*.

Núria Marquet Josa

Llicenciada en Antropologia Cultural. Actualment, és tècnica de Joventut del Consell Insular de Menorca. Ha treballat d'educadora social al Servei Coordinador de Drogodependències i del Departament de Promoció de la Salut de la mateixa institució. Ha coordinat diferents estudis relacionats amb els hàbits de salut entre la població escolaritzada de Menorca. És coautora dels estudis *Exposició solar entre els 9 i els 16 anys. Enquestes 2006-2001-2000*; *Consum de tabac, alcohol i altres drogues en l'adolescència 1996-2001-2006* i *La sexualitat juvenil a Menorca entre els 14 i els 18 anys. Enquestes 2011-2003*.

Maria Haro Cortes

Graduada en Disseny Gràfic. És una de les joves qualificades que han participat en l'estudi assumint les funcions de passar les enquestes als diferents centres escolars de Menorca. Ha col·laborat en el disseny del qüestionari i en les correccions del redactat final de l'estudi. L'ha maquetat per a una possible publicació futura.

Aina Barrasa Marquet

Graduada en Enginyeria Electrònica de Telecomunicació per la Universitat de Barcelona. És una jove qualificada que s'ha encarregat d'introduir i depurar les dades dels qüestionaris per a l'exploració estadística posterior. Ha col·laborat també en el disseny del qüestionari i en el redactat final de l'estudi.

Resum

Aquest estudi realitzat l'any 2018 a Menorca sobre diferències de gènere en el consum d'alcohol, altres drogues i conductes addictives en el jovent d'entre 12 i 18 anys, estableix també l'evolució de variables ja estudiades i publicades des del 1996.

Els resultats ens mostren que les substàncies més consumides són les més accessibles: l'alcohol i el tabac, i el consum d'ambdues està més estès entre les al·lotes que entre els al·lots.

En tercer lloc, la droga més consumida són els porros de cànnabis o marihuana.

Es destaca la influència en el consum del jovent, la percepció que tenen de la permissivitat de pares i mares respecte al consum, i el coneixement dels hàbits de consum.

Respecte a la percepció de perillositat, l'alumnat jove percep l'alcohol com menys perillós que el tabac i el tabac menys perillós que els porros. Els al·lots atribueixen menys perillositat al consum d'alcohol i de porros que les al·lotes.

L'estudi també recull la freqüència d'ús de les tecnologies entre el jovent. Les conclusions fan palesa la necessitat de generar estudis específics sobre aquest fenomen que ocupa gran part del temps entre les persones joves. Igualment, es posa en evidència aquesta necessitat si atenem els resultats obtinguts en relació amb les apostes de diners, ja que el 9 % d'homes joves manifesta haver jugat a màquines escurabutxaques i el 12 % afirma haver-ho fet a bingos, casinos, etc.

L'estudi reflecteix diferències de gènere en els usos d'Internet i les apostes.

Paraules clau

Adolescència / consum de drogues / ús d'Internet.

Resumen

Este estudio realizado durante el año 2018 en Menorca sobre diferencias de género en el consumo de alcohol, otras drogas y conductas adictivas en jóvenes de entre 12 a 18 años, establece también la evolución de variable ya estudiadas y publicadas desde el 1996.

Los resultados muestran que las sustancias con mayor consumo son las sustancias son más accesibles, como en el caso del consumo de alcohol y tabaco, y que el consumo de ambas está más extendido entre las chicas. La droga ilegal más consumida, y que ocupa el tercer lugar de consumo, es el cánnabis o marihuana.

Se destaca la influencia en el consumo de las personas jóvenes, la percepción que tienen de la permisividad de sus padres y madres sobre el consumo y el conocimiento de los hábitos de consumo.

Respecto a la percepción de peligrosidad, el alumnado joven percibe el alcohol como menos peligroso que el tabaco y el tabaco como menos peligroso que los porros. Los chicos atribuyen al consumo de alcohol y de porros menos peligrosidad que las chicas.

El estudio recoge también la frecuencia de uso de las tecnologías entre la juventud. Las conclusiones ponen de manifiesto la necesidad de generar estudios específicos sobre este fenómeno que ocupa gran parte del tiempo entre las personas jóvenes. También se evidencia esta necesidad si tenemos en cuenta los resultados obtenidos en relación a las apuestas de dinero, ya que el 9 % de chicos manifiesta haber jugado a máquinas tragaperras y el 12 % afirma haberlo hecho en bingos y casinos.

El estudio refleja diferencias de género en los usos de Internet y las apuestas.

Palabras clave

Adolescencia / consumo de drogas / uso de Internet.

1. Fonamentació

Aquest estudi neix d'una iniciativa del nostre grup que, conscient que les darreres dades sobre consum de drogues entre el jovent de Menorca s'havien publicat l'any 2006 i que no s'havia estudiat mai l'impacte de l'aparició de les noves tecnologies en estudis anteriors, va presentar la proposta d'estudi en el marc de la convocatòria de subvencions per a projectes d'intervenció, recerca i publicacions de caràcter innovador en matèria de joventut a les Illes Balears 2017 de la Conselleria de Cultura, Participació i Esports.

Només el coneixement de la realitat que ens envolta permet dissenyar accions, avalades per estudis previs, adreçades a la prevenció de comportaments que, malauradament, segueixen reproduint-se entre les persones joves, malgrat els intents de les diferents administracions implicades.

2. Objectius i metodologia

L'estudi respon als objectius generals següents:

1. Conèixer la situació i les tendències del consum d'alcohol, així com el consum d'altres drogues i conductes addictives, entre la gent jove de 12 a 18 anys escolaritzada de Menorca.
 2. Obtenir informació útil per dissenyar accions per prevenir el consum d'alcohol i altres drogues, prevenir les conductes sexuals de risc, els accidents, etc., així com per promocionar la salut dels i de les joves de Menorca.
- I als objectius específics:

1. Identificar i analitzar les variables següents:
 - Opinions, coneixements, percepcions i actituds davant el consum d'alcohol i altres drogues, la disponibilitat i el risc percebut, i les diferències per raó de gènere.
 - Prevalença del consum de les diferents substàncies.
 - Edats d'inici, patrons de consum i com evolucionen.
 - Utilització de les tecnologies de la comunicació i la informació, i les xarxes socials
2. Identificar aspectes de millora i possibles accions susceptibles de dur a terme des dels diferents sectors implicats: institucions, famílies, educació, joventut, tercer sector, comerços, restauració, etc.

S'ha dissenyat una mostra representativa que permet comparar els resultats amb les dades obtingudes en els estudis previs de consum de tabac, alcohol i altres drogues que va fer el Consell Insular de Menorca entre el jovent de 12 a 16 anys, els anys 2006-2001 i 1996.

L'estudi ha comptat amb el suport d'un ampli conjunt de professionals de prevenció i tractament de les drogodependències, de joventut i de diversitat sexual i de gènere de Menorca i de les Illes Balears, i d'institucions com el Consell Insular de Menorca i la Delegació Territorial d'Educació de l'illa. El disseny de la mostra l'ha fet Maties Torren, epidemiòleg.

La població de referència ha estat l'alumnat d'educació secundària, batxillerat, formació professional bàsica i graus mitjans i superiors, d'entre 12 i 18 anys, escolaritzat als centres públics i concertats de Menorca.

El treball s'ha realitzat pel mètode d'enquesta, durant els primers mesos del 2018. Per dissenyar la mostra s'ha partit de les dades de les matrícules del curs 2017-2018 aportades per la Delegació Territorial d'Educació de Menorca durant el mes de setembre.

Les dades s'han recollit amb una metodologia d'enquesta dissenyada amb ítems que siguin comparables amb els estudis anteriors i se n'hi han afegit de nous per aprofundir en els aspectes relacionats amb el consum d'alcohol a les festes dels pobles, amb la utilització de les xarxes socials i Internet, la supervisió parental i el contingut dels webs als quals accedeixen, entre d'altres. L'enquesta ha comptat amb una prova pilot per validar que les preguntes estiguin ben formulades.

Les enquestes vàlides obtingudes són 1.042.

Les dades obtingudes s'han desagregat per gènere, edat, cicles educatius, etapes educatives i centres públics i concertats. En aquest treball es presenta un resum dels resultats més significatius.

Els resultats que es presenten en aquesta publicació, que fan referència de manera exclusiva al jovent de Menorca, no apareixen generalment comparats amb els d'altres enquestes d'àmbit estatal perquè no corresponen a la mateixa població de referència –l'alumnat d'entre 12 i 18 anys– i perquè les preguntes no són sovint comparables.

3. Anàlisi de dades i resultats

3.1. Descripció de la mostra

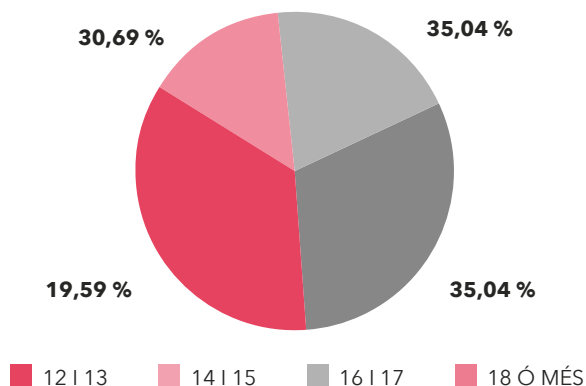
Segons el sexe, el 50,10 % de les 1.042 persones que han participat en aquest estudi, són dones; el 49,8 % homes, i un 0,10 % són intersexuals (el concepte d'intersexualitat inclou totes les situacions en les quals l'anatomia o fisiologia sexuals d'una persona no s'ajusta completament als estàndards definits per als dos sexes que culturalment has estat assignats com a masculins i femenins).

El 49,89 % del jovent participant declara que s'identifica amb el gènere femení, el 49,51 %, amb el masculí, i 0,60 % amb altres gèneres. La identitat de gènere és l'autoidentificació d'una persona de ser home o dona, o cap dels dos, i pot diferir del sexe biològic. A l'hora de definir el seu gènere, han expressat la seva identitat de gènere segons la vivència íntima i individual que cada persona fa del seu propi sexe i de les característiques socials i culturals de gènere identificades com a «masculines» i «femenines».

S'observa que el 3 % del jovent manifesta tenir una identitat de gènere diferent al seu sexe biològic. D'aquestes persones, 2 de cada 3 són biològicament homes que se senten dones o que no se senten ni dones ni homes, per tant, hi ha més homes que dones que manifesten tenir una identitat sexual diferent al seu sexe biològic ($\chi^2=981,07$; $p<0,01$).

A l'hora de presentar els resultats de l'enquesta, es mostren les dades desglossades per gènere femení i masculí. El motiu no és la idea que solament hi hagi dos gèneres, doncs

Gràfic 1. Grup d'edat de les persones que han emplenat l'enquesta.

Font: Elaboració pròpia.

l'estudi recull altres identitats, expressions i experiències de gènere en incloure l'opció de resposta «altres», sinó que la raó és que han escollit aquesta opció només 6 persones, la qual cosa representa un nombre poc significatiu estadísticament que no permet una anàlisi comparativa

L'edat del les al·lotes i els al·lots enquestats està compresa entre els 12 i els 18 anys en el 93,52 % dels casos (gràfic 1).

Les aules a les quals està matriculat l'alumnat enquestat durant el curs 2018-2019 pertanyen als cursos i als estudis següents:

- 1r, 2n, 3r i 4t d'ESO, on està matriculat el 57,87 % de l'alumnat enquestat (el 26,10 % al primer cicle i el 31,77 % al segon cicle)
- 1r i 2n de batxillerat, on està matriculat el 14,11 %
- 1r i 2n de Formació Professional Bàsica, on està matriculat el 5,19 %

- 1r i 2n de Cicles Formatius de Grau Mig, on està matriculat el 18,52 %
- 1r i 2n de Cicles Formatius de Grau Superior, on està matriculat el 4,31 %

A l'hora de presentar una comparativa de les dades obtingudes el 2018, amb les obtingudes els anys 1996, 2001 i/o 2006, només es presenten les dades relatives a l'ESO, perquè aquests anys les mostres van incloure només l'alumnat d'aquesta etapa educativa.

En la mostra actual, de l'any 2018, s'observa que hi ha una major representació del gènere femení a batxillerat i del masculí a la formació professional. Hi ha un major percentatge de dones als CFGS que a FPB i als CFGM ($\chi^2=40,10$; $p<0,01$).

Les aules que han participat a l'estudi pertanyen a centres públics (61,5 %), on s'imparteixen estudis d'ESO,

batxillerat, FPB, CFGM i CFGS, i a centres concertats (38,5 %), on s'imparteix només ESO.

Per tenir en compte la diversitat de famílies (hi ha parelles homosexuals, parelles lesbianes, famílies amb un únic progenitor i/o progenitora), i d'acord a les lleis vigents, hem demanat a l'alumnat que indiqui qui són les persones referents com a progenitores.

D'acord amb els resultats obtinguts, a més a més de la mare, 95,68 % i del pare, 87,24 %, l'alumnat diu que són també referents seus com a progenitors: la parella masculina de la mare (8,54 %), la parella femenina de la mare (0,29 %), la parella femenina del pare (4,41 %) i altres persones, 2,69 % (gràfic 2). En presentar els resultats de l'estudi, quan es fa referència a la mare, s'inclou també la parella femenina de la mare.

Pel que fa a l'economia del jovent, 2 de cada 3 disposen de 15 o menys euros per setmana per a les seves despeses. Hi ha fins a un 7,71 % de joves que no disposen de res per gastar.

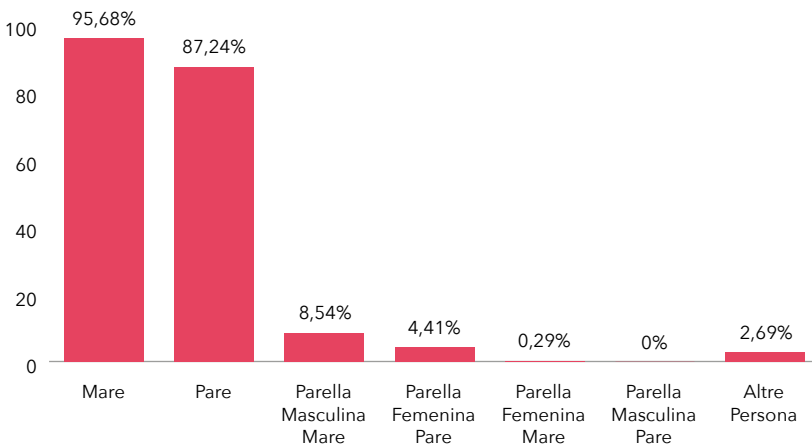
Les dones disposen de menys diners setmanals per gastar que els homes ($\chi^2=117,74$; $p<0.05$).

També s'observen diferències significatives entre les persones que cursen FPB i CFGM i CFGS, que compten, en general, amb més diners per gastar que l'alumnat d'ESO i Batxillerat. ($\chi^2=253,10$; $p<0.000$).

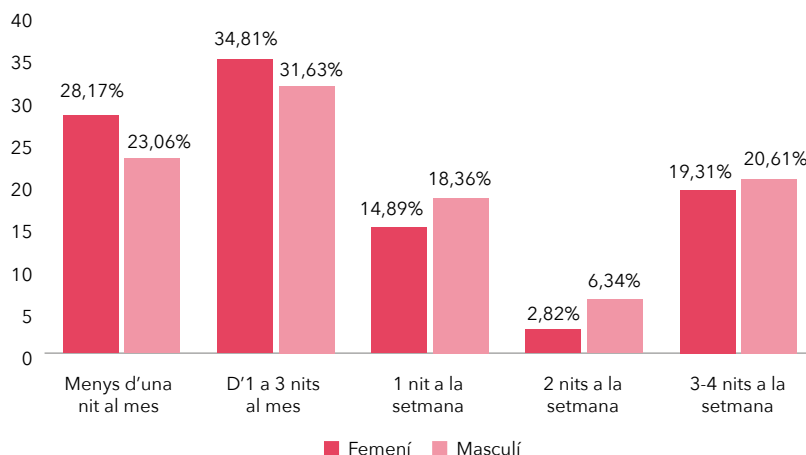
El jovent d'ESO disposa, el 2018, de menys diners per gastar que fa 12 anys.

En els darrers 12 mesos han sortit de nit a divertir-se 4 de cada 5 joves de totes les etapes educatives analitzades, mentre que 1 de cada 5 no ho ha fet mai.

Gràfic 2. Persones referents com a progenitores.

Font: Elaboració pròpia.

Gràfic 3. Comparació de la freqüència en què han sortit els darrers 12 mesos per divertir-se per gènere.

Font: Elaboració pròpia.

A l'hora de sortir a la nit de festa, surt més l'alumnat masculí que el femení ($\chi^2=13,87$; $p<0,005$) (gràfic 3).

A l'ESO han sortit de festa a la nit els darrers 12 mesos, 7 de cada 10 estudiants; el 25,61 % d'aquestes persones ha sortit menys d'una nit al mes; el 27,35 % entre 1 i 3 nits al mes, el 17,24 % entre 1 i 4 nits per setmana i el 29,80 % no ha sortit mai.

3.2. Resultats d'ús d'Internet

Les tecnologies de la informació i comunicació s'han instaurat de manera natural i quotidiana en l'ús del temps i les maneres de socialització del jovent actual que, a més a més, hi accedeixen i fan un ús de manera intuïtiva i espontània sense formació ni informació sobre els possibles perills als quals s'exposen (Heredia i Garcia, 2017).

És per això que s'ha volgut fer una aproximació al temps, usos i percepció dels perills que té el jovent participant en aquest estudi, així com a descriure altres activitats habituals d'ús del temps lliure que han anat cedint terreny a les noves tecnologies.

La major part del jovent enquestat ha fet servir Internet cada dia durant el mes anterior al moment de l'enquesta. El dia que menys persones l'han fet servir ha sigut el 93,91 % de les persones enquestades, i no hi ha diferències de gènere entre el percentatge de persones de gènere femení i masculí que la utilitzen. S'observa així un major ús d'Internet entre el jovent que pel total de la població (fins a 74 anys) que, segons la darrera enquesta sobre Equipament i Ús de les TIC a les Llars, 2017, publicada per l'INE, han fet ús d'Internet els darrers 3 mesos un total del 84,6 %.

El temps mitjà que dedica el jovent a navegar per Internet és major els caps de setmana que de dilluns a divendres ($\chi^2=1.157,86$; $p<0,000$).

El cap de setmana gairebé es duplica el percentatge de jovent que utilitza Internet més de 4 hores diàries respecte al que ho fa entre setmana, la qual cosa descarta la possibilitat de que el nombre d'hores diàries d'ús d'Internet vingui només determinat per la utilització dintre de l'àmbit escolar o acadèmic. 1 de cada 4 persones participants a l'estudi fa servir Internet 4 o més hores diàries entre setmana i hi dedica aquest temps gairebé la meitat del jovent el cap de setmana.

Preguntades les persones pel temps que dediquen en un dia qualsevol a distintes activitats de temps lliure, s'observa també, que l'ús d'Internet per a fer servir el Whatsapp ó el correu electrònic és la que

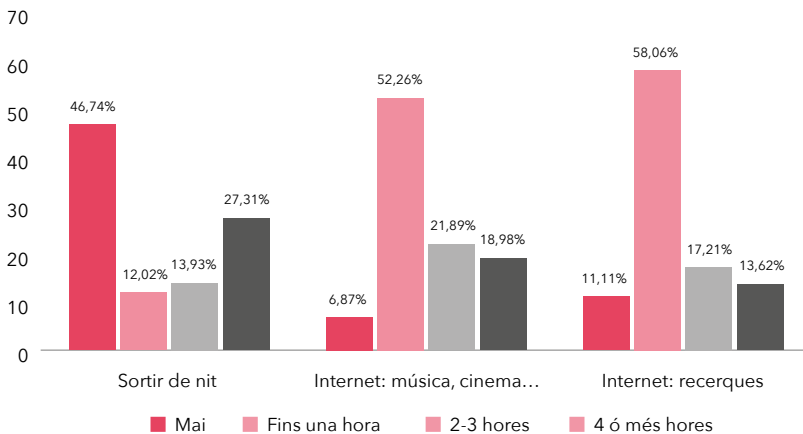
aglutina major percentatge de joves, que li dediquen 4 o més hores diàries, ho fa 1 de cada 3 persones.

D'altres activitats a les quals un percentatge important de persones joves solen dedicar 4 o més hores diàries és a sortir de nit (el dia que hi surten) a les xarxes socials i a sortir amb amistats a passar una estona.

No hi ha diferències significatives en funció del gènere en el temps diari que dediquen les persones joves a sortir de nit (quan ho fan), navegar per Internet per fer recerques o llegir, i l'ús que en fan per escoltar música, veure pel·lícules, sèries, etc. (gràfic 4).

Cal ressaltar que quasi la meitat del jovent manifesta no sortir de nit mai, i que gran part de les persones que fan servir Internet per sentir música i veure cinema, i per cercar-hi informació, li dediquen majoritàriament fins a un màxim d'una hora diària.

Gràfic 4. Temps diari que es dedica a cada activitat.

Font: Elaboració pròpia.

A la resta d'activitats avaluades sí que es troben diferències significatives per gènere. Per facilitar l'exposició de les dades es diferencien les activitats que requereixen ús d'Internet de les que no.

Respecte a les activitats fora d'Internet, els homes dediquen més temps a fer esport ($\chi^2=18,70$; $p<0,01$), i les dones dediquen més temps a llegir ($\chi^2=27,48$; $p<0,000$), altres entreteniments ($\chi^2=21,87$; $p<0,01$) i a sortir amb amigats ($\chi^2=18,41$; $p<0,01$).

El percentatge de persones de gènere masculí que fa esport 4 o més hores diàries és major que el de gènere femení, mentre que aquestes informen en major percentatge que no fan esport mai o en fan menys de mitja hora diària. La major part del jovent dedica a la pràctica esportiva entre 1 i tres 3 h diàries.

La lectura és una activitat a la qual el jovent hi dedica poc temps diari. Quatre de cada deu dones i més de cinc de cada deu homes, no llegeix mai, i la major part de les persones que ho fan li dediquen, com a màxim mitja hora diària. Encara que sigui una activitat poc freqüent, hi ha un major percentatge de dones que llegeixen 4 o més hores diàries que d'homes.

Respecte a les activitats a Internet, les al·lotes dediquen més temps a l'ús de missatgeria (Whatsapp, mail, etc.) ($\chi^2=18,41$; $p<0,01$), xarxes socials ($\chi^2=34,69$; $p<0,000$) i compres ($\chi^2=16,34$; $p<0,01$), mentre que els al·lots juguen més sols ($\chi^2=38,97$; $p<0,000$) o amb altres persones a través de la xarxa ($\chi^2=261,82$; $p<0,000$), fan apostes amb més freqüència ($\chi^2=15,63$; $p<0,01$) i entren més a pàgines destinades a persones adultes ($\chi^2=171,21$; $p<0,01$).

3.3. Resultats del consum d'alcohol

L'alcohol és la droga més consumida per les al·lotes i els al·lots d'entre 12 i 18 anys de Menorca, 2 de cada 3 n'han consumit. No hi ha diferències significatives en el consum per raó de gènere en aquesta franja d'edat.

Destaca el consum durant l'estiu a les festes dels pobles, quan el 38,04 % de les al·lotes i el 36,72 % dels al·lots beuen exclusivament en aquestes festes. Atès que a la pregunta «consumeixes begudes alcohòliques?» només es pot donar una resposta, la més significativa, a l'hora d'estimar el percentatge de joves estudiants que beuen alcohol a les festes dels pobles durant l'estiu s'hi han d'incloure també les persones que en beuen amb regularitat durant tot l'any; així podem dir que el 68,67 % d'alumnes beuen durant les festes dels pobles a l'estiu.

El consum de begudes alcohòliques entre l'alumnat d'ESO ha davallat els darrers 12 anys; el 57,38 % d'estudiants n'han consumit, o el que és el mateix: no ha provat mai l'alcohol el 42,62 % de l'alumnat d'ESO. Aquesta dada representa una reducció important del percentatge d'adolescents que han begut alcohol respecte al 2016, quan només el 23,90 % de joves de la mateixa edat no n'havien consumit mai.

Destaca també el consum d'alcohol exclusivament durant les festes dels pobles que fan 2 de cada 5 alumnes d'ESO. Tot i això, aquesta dada ha millorat respecte al 2006, quan 1 de cada 2 alumnes d'ESO, dels dos sexes i de totes les edats, bevia alcohol només a les festes populars.

Es dona una tendència a la baixa en els consums més elevats. El per-

centatge de joves que fan un consum regular mensual i setmanal ha descendit al 16,27 %, quan fa 12 anys era el 25,43 %.

Quan comparam el consum d'alcohol entre el gènere femení i el masculí per a l'etapa educativa de l'ESO, observam que, si bé el percentatge de persones que han consumit alcohol és similar, n'han consumit el 57,19 % de les al·lotes i el 57,09 % dels al·lots, apareixen diferències significatives pel fet que les dones consumeixen alcohol amb major freqüència mensual, setmanal o diària ($\chi^2=21,32$; $p<0,01$).

Respecte al fet concret d'engatar-se, ho ha fet alguna vegada el 46,5 % de l'alumnat, sense que hi hagi diferències significatives per gènere. No obstant això, les al·lotes d'ESO s'han engatat més que els al·lots: el 31,21 % d'elles i el 28,47 % d'ells ho han fet alguna vegada. Tot i això, la tendència en ambdós gèneres és engatar-se cada vegada menys, ja que fa 12 anys s'havia engatat el 43,88 % del gènere femení i el 33,22 % del masculí, i el 2001 s'havia engatat el 38,55 % i el 34,89 %, respectivament.

El 77,26 % de persones joves que han manifestat haver-se engatat alguna vegada, ho ha fet fent botelló, encara que a l'ESO el percentatge és inferior (66,67 %).

Preguntada sobre les raons més importants a l'hora de començar a beure alcohol i de continuar bevent-ne, la gent jove respon que els principals motius són: per ballar o divertir-se (84,39 %, 2018), plaure (83,05 %, 2018), tenir noves sensacions (59,85 %, 2018) i facilitar la conversa i el contacte social (26,07 %,

2018). No s'observen en les motivacions diferències per gènere estadísticament significatives.

El consum de la mare i del pare, segons la percepció dels seus fills i filles, és esporàdic i està vinculat sobretot a les celebracions.

Les mares beuen menys alcohol que els pares. No en beuen mai el 23,95 % de les mares i el 17,04 % dels pares, i beuen excepcionalment (en cas de celebracions) el 52,52 % de les mares i el 47,18 % dels pares.

Les mares que consumeixen alcohol regularment, ho fan amb una freqüència menor que els pares; així, mentre que el 13,16 % de les mares consumeixen alcohol només els caps de setmana, en consumeixen el 18,64 % dels pares; beuen alcohol només amb les menjades el 8,43 % de les mares i el 13,63% dels pares, i beuen alcohol a qualsevol hora del dia l'1,94 % de les mares i el 3,51 % dels pares.

Respecte a la permissivitat de les persones progenitores envers el consum d'alcohol de fills i filles les mares no fan diferències significatives en relació a la permissivitat envers al consum dels fills i filles en funció del gènere, els pares sí, ells són menys tolerants amb el consum de les filles que amb el consum dels fills ($\chi^2=13,78$; $p<0,01$).

Tant per al total de la mostra enquestada com només per a l'alumnat d'ESO, la freqüència de consum és major entre les persones que pensen que tenen el consentiment del pare ($\chi^2=144,88$; $p<0,000$) i de la mare ($\chi^2=371,31$; $p<0,000$).

Com més alta és la freqüència de consum dels pares ($\chi^2=62,23$;

$p < 0.000$) i de les mares ($\chi^2 = 79,73$; $p < 0.000$), major és també la freqüència de consum dels fills o les filles.

3.4. Resultats del consum de tabac

La segona substància més consumida pels estudiants de Menorca és el tabac, n'ha fumat el 52,51 % del jove d'entre 12 i 18 anys.

S'observen diferències significatives en el consum de tabac en funció dels estudis, de manera que l'alumnat de FPB i CFGM, CFGS fuma amb més freqüència que el d'ESO i de batxillerat ($\chi^2 = 129,40$; $P < 0,000$), i l'alumnat de batxillerat fuma amb més freqüència que l'alumnat d'ESO ($\chi^2 = 29,45$; $P < 0,01$).

Ha fumat tabac el 41,78 % de l'alumnat d'ESO, el 61,64 % de batxillerat i el 72,22 % de FPB i cicles formatius.

El tabac no està de moda entre la gent jove que cursa ESO, des de 1996 se'n disminueix el consum. Mentre el 1996 el 29,23 % de l'alumnat adolescent fumava amb alguna regularitat i el 38 % havia provat el tabac si bé no fumava regularment, cinc anys després, el 2001, les persones fumadores s'havien reduït al 22,8 %, a favor de les que no fumaven però havien provat el tabac en alguna ocasió, que en la mateixa enquesta van augmentar fins al 49,45 %.

El 2006 es manté aquesta pauta decreixent del consum regular de tabac, que passa a ser del 15,59 %, pràcticament la meitat que deu anys abans, i també es redueix el percentatge de persones no fumadores que han tingut alguna experiència passada de consum, que el 2006 és del 34,22 %. En

conseqüència, el 2006 el percentatge de joves que mai no havien provat el tabac va créixer fins al 50,19 %. El 2006 es va reduir un 7,2 % el percentatge de persones adolescents que fumaven respecte als 5 anys anteriors.

El 2018 destaca el percentatge de persones que no han provat mai el tabac, que representen el 58,50 % de l'alumnat d'ESO, una xifra que duplica el 27,76 % de l'alumnat d'ESO que no havia fumat mai ni havia provat el tabac el 2001.

Durant els darrers 12 anys es manté un percentatge lleugerament superior d'adolescents d'ESO que fumen, doncs fuma amb alguna freqüència el 16,84 % de l'alumnat d'entre 12 i 16 anys, quan el 2006 fumava el 15,59 % (16,84 %, 2018; 15,59 %, 2006; 22,79 %, 2001; 29,26 %, 1996), però ha disminuït tant l'experimentació com la freqüència del consum entre l'alumnat ja que la proporció dels que fumen a diari o els caps de setmana és inferior en la actualitat, que els anys anteriors, augmentant així la proporció de joves que fumen en ocasions puntuals. En resum, augmenta el percentatge de consum esporàdic i disminueix el de consum habitual.

Quan analitzam la realitat del consum de tabac per raó de gènere, s'observen diferències significatives entre l'alumnat d'ESO: fuma més l'alumnat femení i, a més a més, ho fa amb major freqüència que el masculí ($\chi^2 = 15,73$; $P < 0,01$) (gràfic), en canvi, no hi ha diferències significatives en el consum de tabac per raó de gènere per al conjunt de la població enquestada.

Tot i això, 4 de cada 5 al·lotes d'ESO no fumen, com fa 12 anys, però ara les adolescents que sí ho fan, fumen menys que abans, ja que els darrers

anys ha augmentat progressivament el percentatge de dones que fumen molt de tant en tant (8,70 %, 2018; 4,22 %, 2006; 5,30 %, 2001) i s'ha reduït el percentatge de fumadores de cap de setmana (3,68 %, 2018; 4,64 %, 2006; 4,92 %, 2001) i de fumadores diàries (8,36 %, 2018; 11,81 %, 2006; 15,53 %, 2001) (vegeu gràfic).

Ha consumit tabac 1 de cada 10 al·lots d'ESO, amb freqüències de consum inferiors als anys 2001 i 2006, ja que ha augmentat els darrers 12 anys el percentatge d'al·lots que fumen molt de tant en tant (3,11 %, 2018; 1,73 %, 2006; 4,66 %, 2001), es manté amb petites variacions el percentatge de fumadors de cap de setmana (3,81 %, 2018; 3,11 %, 2006; 4,30 %, 2001) i disminueix el percentatge de fumadors diaris des del 2001 (5,88 %, 2018; 6,57 %, 2006; 11,11 %, 2001).

No hi ha diferències significatives en l'edat d'inici en el consum de tabac entre el gènere femení i el masculí, ni per al conjunt de la població estudiant analitzada, ni per a l'alumnat d'ESO, en canvi el 2006 les al·lotes s'iniciaven més tard en el consum, tot i que globalment ja fumaven més que els al·lots.

3.5. Resultats del consum de drogues de comerç il·legal

Aconseguir una droga il·legal, encara que no vulgui consumir-la, és fàcil o molt fàcil per al 57,82 % de la població jove estudiant.

Trobam diferències estadístiques significatives en l'accessibilitat a les drogues il·legals per raó de gènere: els al·lots consideren més fàcil accedir a les drogues il·legals que les al·lotes ($\chi^2=1730$; $P<0,01$).

3.5.1. Porros (marihuana, haixix...)

Respecte a si han vist algú fumant porros, el 82,05 % de la població estudiant jove de l'illa respon que sí.

Els darrers 6 anys s'ha reduït el percentatge d'adolescents d'ESO que han vist consumir porros, que es mantenia similar els anys 2006 i 2001 (74,30 %, 2018; 83,93 %, 2006; 85,66 %, 2001; 67,88 %, 1996).

El gènere femení considera més perillós fumar porros que el gènere masculí ($\chi^2=18,00$; $p<0,01$). Atribueixen molta o prou perillositat al fet de fumar porros el 78,79 % del gènere femení i el 67,47 % del masculí; una perillositat regular l'11,42 % del femení i el 16,81 % del masculí; i poca o gens perillositat el 9,79 % del femení i el 15,72 % del masculí.

D'acord amb el que manifesta la gent jove, els porros són la droga de comerç il·legal més consumida, n'ha consumit el 37,13 % de la població jove enquestada i el 23,98 % de l'alumnat d'ESO.

L'alumnat de major edat és el que més porros fuma ($\chi^2=46,52$; $p<0,000$), el 2018 ha fumat porros l'11,34 % de l'alumnat de 1r i 2n d'ESO i el 34,37 % del de 3r i 4t d'ESO, això té a veure, possiblement, amb un endarreriment en l'edat d'iniciació.

La mitjana d'edat del primer consum de porros per al conjunt de la població estudiada que n'ha fumat és de 15 anys i, per a l'alumnat d'ESO, és de 14 anys. 1 de cada 2 joves d'ESO que han fumat porros els han provat per primera vegada entre els 13 i els 14 anys (51,97 %, 2018; 53,15 %, 2006; 55,17 %, 2001) i el 13 % s'han iniciat abans dels 13

(23,08 %, 2006; 19,54 %, 2001), sense que hi hagi diferències signifi-

catives en l'edat d'iniciació per raó de gènere.

A la família, la mare és la progenitora que fuma menys porros; en fuma el 4,90 % de les mares, el 7,33 % dels pares, el 9,21 % de les parelles de la mare, el 7,32 % de les parelles del pare i el 41,67 % d'altres figures progenitores, segons manifesta l'alumnat. Destaca l'elevat consum que atribueixen a la figura d'*Altre persona que exerceix com a progenitor o progenitora*, de manera que, en estudis futurs, pot ser oportú demanar quin és el vincle amb aquesta figura. Destaca també que el percentatge d'alumnes que diuen no saber si la seva mare, pare, o parella del pare i/o la mare fumen porros sigui superior al percentatge dels que saben que sí ho fan.

El consum de porros familiar té a veure amb el consum que en fan els fills i les filles. Trobam diferències significatives que assenyalen que fuma més marihuana o haixix la gent jove que saben que en fuma la seva mare (12 a 18 anys $\chi^2=48,39$; $p<0,000$; ESO $\chi^2=44,08$; $p<0,000$) i que en fuma el seu pare (12 a 18 anys $\chi^2=88,09$; $p<0,000$; ESO $\chi^2=108,85$; $p<0,000$) que els que pensen que no fumen els progenitors o no saben si ho fan.

La percepció de l'alumnat és que si volguessin fumar porros o, en el cas que ja ho facin, els permetrien o els permeten fer-ho el 7,44 % de les mares, el 8,26 % dels pares, el 13,27 % de les parelles de la mare; el 13,75 % de les parelles del pare i el 22,50 % d'altres progenitors. En aquest aspecte, el pare i la mare no fan diferències de gènere entre els fills i filles.

3.5.2. Èxtasi i altres drogues de síntesi, amfetamines i speed, al·lucinògens, tranquil·litzants sense recepta mèdica, cocaïna i heroïna inhalants volàtils

Les drogues de comerç il·legal que la gent jove de Menorca d'entre 12 i 18 anys ha vist consumir més són, en primer lloc, la cocaïna, que ha vist consumir gairebé un terç de la població estudiant (31,38 %), seguida dels tranquil·litzants sense recepta mèdica (15,07 %), i l'èxtasi i altres drogues de síntesi (15 %), les amfetamines i l'speed (12,67%), els al·lucinògens (9,98 %), l'heroïna (6,91 %, 2018) i els inhalants volàtils (6,53 %).

No s'observen diferències de gènere a l'hora d'haver presenciat el consum de substàncies de comerç il·legal a l'ESO, però sí s'observa en aquesta etapa educativa que, a major edat, hi ha major visibilitat del consum.

Concretament, entre 1r i 2n cicle d'ESO, es detecten diferències estadísticament significatives en la visibilitat del consum de cocaïna i d'al·lucinògens: l'alumnat de major edat, és a dir, de 2n cicle d'ESO ha vist consumir aquestes substàncies amb major freqüència que l'alumnat de primer cicle d'ESO (cocaïna $\chi^2=5,29$; $p<0,5$) (al·lucinògens $\chi^2=5,83$; $p<0,05$).

Entre l'alumnat jove de l'illa es dona un consum apreciable de cocaïna (4,04 %), i també consumeixen èxtasi i altres drogues de síntesi (2,76 %), tranquil·litzants sense recepta mèdica (2,76 %), al·lucinògens (2,57 %), amfetamines i speed (2,37%), heroïna (0,69 %) i inhalants volàtils (1,09 %).

Entre l'alumnat de segon cicle d'ESO s'observa un consum major de drogues que entre el de primer cicle.

A segon cicle, han consumit tranquil·litzants sense recepta mèdica (3,36 %), cocaïna (1,84 %), èxtasi i altres drogues de síntesi (1,24 %), al·lucinògens (0,93 %), inhalants volàtils (0,68 %) i amfetamines i speed (0,34 %).

A primer cicle, han consumit tranquil·litzants sense recepta mèdica (1,68 %, 2018), cocaïna (0,75 %, 2018), èxtasi i altres drogues de síntesi (0,38 %, 2018) i al·lucinògens (0,38 %, 2018) (gràfic).

El consum de totes les drogues il·legals a l'ESO ha descendit respecte als anys 2006 i 2001.

4. Conclusions

Els resultats d'aquest estudi ens mostren que, com succeeix a altres països i a l'Estat espanyol segons l'ESTUDES 2016 sobre l'ús de les drogues a l'ensenyament secundari entre els 14 i els 18 anys, a Menorca les substàncies més consumides són les més accessibles, és a dir, l'alcohol i el tabac, i el consum d'ambdues està més estès entre les al·lotes que entre els al·lots. El 68,67 % de la població estudiant de Menorca d'entre 12 i 18 anys ha consumit l'alcohol i el 52,51 % tabac.

En tercer lloc, la droga més consumida són els porros de cànnabis o marihuana i n'ha consumit el 37,13 %.

Amb molta diferència respecte al consum de porros, es dona un consum apreciable d'altres substàncies psicoactives; per ordre de major a menor percentatge de persones consumidores, han provat la cocaïna el 4,04 %, 2018; l'èxtasi i altres drogues de síntesi, el 2,76 %; tranquil·litzants sense recepta mèdica, el 2,76 %; al·lucinògens, 2,57 %; les amfetamines i l'speed, el 2,37 %; l'heroïna, el 0,69 %,

els inhalants volàtils, l'1,09 % i l'heroïna, el 0,69 %.

Tant el consum d'alcohol, de tabac, com el de totes les drogues de comerç il·legal, ha descendit entre l'alumnat d'ESO a Menorca. Aquest és el primer estudi que s'ha fet amb una mostra d'edat més àmplia que agafa fins als 18 anys, per aquesta raó no es poden comparar les dades de l'alumnat d'altres etapes educatives, però es podrà fer en el futur.

El consum de totes les drogues il·legals s'ha vist menys el 2018, segons l'alumnat, que en els anys anteriors. En la visibilitat del consum de drogues il·legals no hi ha diferències significatives per motiu de gènere en relació a cap tipus de droga.

L'alumnat jove percep l'alcohol com menys perillós que el tabac, i el tabac menys perillós que els porros. Els al·lots atribueixen al consum d'alcohol ($\chi^2=13,48$; $p<0.01$) i de porros ($\chi^2=18,00$; $p<0.01$) menys perillositat que les al·lotes.

Amb molta diferència respecte al consum de porros, es dona un consum apreciable d'altres substàncies psicoactives; han provat la cocaïna el 4,04 %, 2018; l'èxtasi i altres drogues de síntesi, el 2,76 %; tranquil·litzants sense recepta mèdica, el 2,76 %; al·lucinògens, el 2,57 %; les amfetamines i l'speed, el 2,37 %; l'heroïna, el 0,69%; els inhalants volàtils, l'1,09 % i l'heroïna el 0,69%.

Alcohol

Així com també detecta l'enquesta ESTUDES 2016-2017, el consum d'alcohol està àmpliament estès entre la gent jove; les al·lotes en consumeixen més que els al·lots i l'edat d'inici es retarda.

A Menorca, ha begut alcohol un 68,67 % de la població estudiant d'entre 12 i 18 anys, i el consum és majoritari durant les festes dels pobles, el 38 % de les al·lotes i el 36,72 % dels al·lots beuen exclusivament en aquestes dates (gràfic).

Tot i això, les dades obtingudes demostren que a Menorca el percentatge d'alumnes d'ESO que consumeix begudes alcohòliques ha davallat els darrers 12 anys (gràfic) i hi ha una tendència a la baixa en els consums més elevats.

Les dades també indiquen que hi ha diferències significatives en el consum d'alcohol per raó de gènere a l'etapa educativa de l'ESO, ja que, si bé el percentatge de joves que han consumit alcohol és similar, n'han consumit el 57,19 % de les al·lotes i el 57,09 % dels al·lots, les dones consumeixen alcohol amb major freqüència mensual, setmanal o diària ($\chi^2=21,32$; $p<0,01$).

Les al·lotes d'ESO s'han engatat més que els al·lots: el 31,21 % d'elles i el 28,47 % d'ells ho han fet alguna vegada. Tot i això, la tendència és engatar-se cada vegada menys ambdós gèneres.

Entre els 12 i els 18 anys s'ha engatat alguna vegada el 46,50 % de l'alumnat, sense que hi hagi diferències significatives per gènere, d'aquestes persones, el 29,86 % s'ha engatat alguna vegada a la mitjana d'edat de 14 anys i mig. L'edat d'engatar-se per primera vegada a l'ESO és als 13 anys.

Respecte al model de consum d'alcohol dins la família, la gent jove té la percepció que el consum de la mare i del pare és esporàdic i està vinculat, sobretot, a les celebracions. La gent

jove considera que les mares beuen menys alcohol que els pares i que, tant els pares com les mares que consumeixen alcohol amb alguna regularitat, ho fan amb menor freqüència que els anys anteriors.

Les mares no fan diferències significatives en relació a la permissivitat sobre el consum dels fills i les filles en funció del gènere, en canvi els pares sí que en fan, són menys tolerants amb el consum de les filles que amb el consum dels fills ($\chi^2=13,78$; $p<0,01$).

El comportament de les persones de la família influeix en el comportament dels fills i les filles, com ho demostra, per una banda, el fet que per a l'alumnat d'ESO la freqüència de consum és major entre les persones que pensen que tenen el consentiment del pare ($\chi^2=144,88$; $p<0,000$) i de la mare ($\chi^2=371,31$; $p<0,000$), i, per l'altra, que com més alta és la freqüència de consum dels pares ($\chi^2=62,23$; $p<0,000$) i de les mares ($\chi^2=79,73$; $p<0,000$), major és també la freqüència de consum dels fills o les filles.

Tabac

La segona substància més consumida pels estudiants de Menorca és el tabac, n'ha fumats el 52,51 % del jove d'entre 12 i 18 anys.

L'evolució del consum de tabac té una tendència estable segons l'enquesta ESTUDES 2016-2017. En aquest estudi detectam que, si bé durant els darrers 6 anys ha augmentat lleugerament el percentatge de joves d'ESO que fumen amb alguna regularitat (16,84 %, 2018; 15,59 %, 2006), observam que ha disminuït tant l'experimentació com la freqüència del consum.

El 2018, el percentatge de persones que no han provat mai el tabac representen el 58,50 % de l'alumnat d'ESO, una xifra que duplica el 27,76 % de l'alumnat d'ESO que no havia fumat mai ni havia provat el tabac el 2001.

Fuma més l'alumnat d'ESO femení i, a més a més, ho fa amb major freqüència que el masculí ($\chi^2=15,73; P<0,01$). Tot i això, les adolescents que fumen, fumen menys que abans (gràfic).

La mitjana d'edat a la qual el 52,51 % de l'alumnat que ha provat el tabac es va fumar el primer cigar és als 14 anys, per a la població estudiant d'entre 12 i 18 anys, i de 12 anys i vuit mesos per a l'alumnat d'ESO, mentre que el 2006 era als 11 anys i onze mesos per aquesta etapa educativa. Això indica la tendència a un retard en l'edat d'inici en el consum, que abans coincidia amb la transició entre l'educació primària i l'educació secundària i, ara, té lloc entre el 1r i 2n cicle.

El tabac també és menys freqüent a la família. En relació a l'alumnat d'ESO, sabem que tot i que el pare és el membre de la família que més fuma (ho fa el 26,30 % dels pares i el 22,83 % de les mares) el consum s'ha reduït lentament, però progressivament, els darrers 22 anys, mentre que el consum de tabac de les mares ha disminuït respecte a fa 17 anys.

Les evidències indiquen que consumeix amb més freqüència el jovent que pensa que té el vistiplau de la mare per fumar ($\chi^2=271,08; P<0,000$) i el que pensa que el pare li ho permet ($\chi^2=216,48; P<0,000$). En aquest sentit, ni les mares ($\chi^2=92,18; P<0,000$) ni els pares ($\chi^2=39,64; P<0,000$) fan diferències de gènere a l'hora de per-

metre fumar o no als fills i a les filles, però quan ambdós són persones fumadores, són més permissius amb el consum dels seus fills i filles que quan no fumen.

Drogues de comerç il·legal

El consum de totes les drogues il·legals a l'ESO ha descendit respecte als anys 2006 i 2001. El consum a l'educació secundària havia augmentat significativament l'any 2001 fins al 34,19 %, quan va iniciar una tendència descendent que s'ha mantingut fins el 2018 (gràfic ...). L'alumnat de major edat és el que més en fuma ($\chi^2=46,52; P<0,000$): el 2018 ha fumat porros l'11,34 % de l'alumnat de 1r i 2n d'ESO i el 34,37 % del de 3r i 4t d'ESO (gràfic...), això té a veure amb el possible endarreriment de l'edat d'iniciació.

El gènere femení considera més perillós fumar porros que el gènere masculí.

La mitjana d'edat del primer consum de porros per al conjunt de la població estudiada que n'ha fumat és de 15 anys i, per a l'alumnat d'ESO, és de 14 anys.

La mare és la progenitora que fuma menys porros: en fuma el 4,90 % de les mares, el 7,33 % dels pares. La percepció de l'alumnat és que si volguessin fumar porros –o en el cas que ja ho facin– els permetrien o els permeten fer-ho el 7,44 % de les mares, el 8,26 % dels pares. En aquest aspecte, el pare i la mare no fan diferències de gènere entre els fills i les filles.

El consum familiar de porros té a veure amb el consum que en fan els fills i les filles. Trobam diferències significatives que assenyalen que fuma més marihuana o haixix la gent jove que saben

que en fuma la seva mare (12 a 18 anys $\chi^2=48,39$ %; $p<0,000$; ESO $\chi^2=44,08$ %; $p<0,000$) i que en fuma el pare (12 a 18 anys $\chi^2=88,09$ %; $p<0,000$; ESO $\chi^2=108,85$ %; $p<0,000$) que els que pensen que no fumen els progenitors o no saben si ho fan.

Després dels porros, la droga de comerç il·legal que la gent jove de Menorca d'entre 12 i 18 anys ha vist consumir més és la cocaïna, crida l'atenció que n'hagi vist consumir en persona gairebé un terç de la població jove estudiant (31,38 %, 2018).

Prevenió de les drogodependències i altres addiccions

Els factors que determinen la salut de la gent jove tenen a veure amb les característiques biològiques personals, el comportament i estil de vida, l'entorn social i familiar on viu i es relaciona el jovent, la resposta que donen els serveis sanitaris a les seves necessitats i, especialment, amb totes les polítiques públiques que influeixen en les condicions socials, culturals, ambientals i econòmiques que tenen impacte en els determinants de salut, com ara els ingressos i la posició social, l'educació, el treball i les condicions laborals, l'urbanisme...

Així doncs, els hàbits i les pautes de conducta que adquireix la gent jove des que neixen estan condicionats, en gran manera, pels contextos on viuen i que en determinen els estils de vida individuals i col·lectius.

L'abordatge més apropiat per desenvolupar programes de promoció de la salut adreçats a la gent jove és orientar les activitats vers el potencial en salut del jovent, creant les oportunitats d'aprenentatge destinades a apo-

dera el jovent per prendre decisions que afecten la salut i creant les oportunitats de participació social per respondre de forma organitzada per protegir la salut i el benestar de la societat.

Hi ha raons suficients per apostar per la prevenció. Les intervencions preventives eficaces comporten estalvis socials, sanitaris, legals, etc. que són superiors als costos generats pels problemes associats a l'ús de drogues.

Les intervencions en prevenció sobre drogues que funcionen compleixen diferents requisits: estan basades en l'evidència científica; modifiquen determinants conductuals, psicosocials i d'entorn que són rellevants per al consum de drogues; es dissenyen amb models teòrics de canvi; preveuen les característiques, les necessitats i els recursos del territori; s'apliquen només si són viables; destimen components ineficaços en el disseny; són sostenibles, i avaluen, si més no, el procés.

Les intervencions planificades sota una perspectiva de gènere i transcultural s'adapten millor a les característiques de la població. Quan parlem de perspectiva de gènere i consum, ens referim a analitzar i considerar les particularitats i la forma en què els homes i les dones perceben i reaccionen davant les conductes que impliquen risc i transgressió per oferir programes i actuacions adaptats a les diferents necessitats.

Per abordar la prevenció de les addiccions entre la gent jove, Menorca disposa del II Pla Insular Sobre Drogodependències de Menorca 2015-2020 impulsat pel Consell Insular de Menorca que té per objectiu planificar i coordinar les actuacions en matèria

d'addiccions en diferents àmbits: prevenció, tractament, inserció, formació i investigació a l'illa.

Agraïment

Agraïm la col·laboració de l'epidemiòleg Sr. Maties Torrent Quetlas, de la Sra. Lena Castells Torrens, la Sra. Vanesa Gomi-la i totes les persones dels centres educatius que han participat en l'estudi i ens han facilitat el treball de camp.

Referències bibliogràfiques

- II Pla Insular Sobre Drogodependències de Menorca 2015-2020. Consell Insular de Menorca.
- *BOIB n° 19 de 9 de febrer de 2016.*
- Encuesta sobre usos de drogas en enseñanzas secundarias en España. ESTUDES 2016.
- *Plan Nacional Sobre Drogas. Ministerio de Sanidad y Consumo y Bienestar Social.*
- HEREDIA, N. I GARCÍA, E. (2017). «Posibles riesgos del uso de las redes sociales en adolescentes». *Revista de Estudios e Investigación en Psicología y Educación*, núm extr. 13.